

ХУЛОСАИ

кафедраи сотсиологияи факултети фалсафаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ба диссертатсияи Шоев Неъматҷон Султоновиҷ дар мавзӯи “Масъалаи маргиналият ҳамчун зуҳуроти иҷтимоӣ дар ҷомеаи муосири Тоҷикистон” барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои сотсиологӣ аз рӯи ихтисоси 22.00.04 – Сохтори иҷтимоӣ, ниҳодҳо ва равандҳои иҷтимоӣ (Нусха аз суратмаҷлиси №4-и маҷлиси кафедраи сотсиологияи факултети фалсафаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон аз 17.11.2021).

ИШТИРОК ДОШТАНД:

Мудири кафедраи сотсиология, н.и.ф., дотсент Миров Ф.С., д.и.с., профессор Шоисматуллоев Ш., н.и.ф., дотсент Баҳромбеков В.А., муаллимони калон, н.и.ф. Комилова М.Д., н.и.ф. Насурова Б., н.и.с. Таваллоев М.Т., Абдуллоева М., Барфиев А., асистентони кафедра Шоев Н.С., Бобохонова Н.З., Наҷмиiddинзода М., Марамов Р.Д., Умаров Т.Ҳ., Нурматова А.М., лаборант Салимова Ш.Т.

ШУНИДА ШУД: Муҳокимаи диссертатсияи номзадии асистенти кафедраи сотсиологияи факултети фалсафаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон Шоев Неъматҷон Султоновиҷ дар мавзӯи “Масъалаи маргиналият ҳамчун зуҳуроти иҷтимоӣ дар ҷомеаи муосири Тоҷикистон”

ДАР БАРОМАДИ ХУД унвонҷӯ Шоев Н.С. мубрамияти мавзӯро асоснок намуд, мақсад ва вазифаҳои диссертатсияро муайян кард, асосҳои назариявӣ ва методологии корро тавсиф намуд, навғониҳо, нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванд, аҳамияти назариявӣ ва амалии кори диссертатсиониро нишон дод.

БАРОМАД КАРДАНД: мудири кафедраи сотсиология, н.и.ф., дотсент Миров Ф.С., д.и.с., профессор Шоисматуллоев Ш., н.и.ф., дотсент Баҳромбеков В.А., н.и.с., муалими калон Таваллоев М.Т., н.и.ф., муалими калон Насурова Б.А. ва н.и.ф., муалими калон Комилова М.Д.

Баромадкунандагон қайд карданд, ки диссертатсия дар маҷмуъ мақсад ва вазифаҳои дарпешгузоштаи диссертантро ошкор намуда, дорои навғониҳо мебошад. Диссертатсия бо дараҷаи баланди методологӣ ва амалии таҳлили масъалаҳои маргиналият дар ҷомеаи муосири Тоҷикистон фарқ менамояд. Ҳамаи пешниҳодот ва нуктаҳои илмӣ, хулосаю тавсияҳо асоснок буда, аз ҷиҳати назариявӣ ва амалий тасдиқ шудаанд, аҳамияти назариявӣ ва амалий доранд.

Баромадкунандагон қайд карданд, ки диссертатсия пас аз муҳокимаи аввал ҷиддӣ дида баромада шуда, коркард гардидааст. Ҳамаи баромадкунандагон диссертатсияро барои ҳимоя тавсия намуданд. Пас аз муҳокимаи диссертатсияи Шоев Н.С.

КАФЕДРАИ СОТСИОЛОГИЯ ҚАРОР БАРОВАРД:

1. Матни хулосай дар зер овардашуда қабул карда шавад
2. Диссертатсияи Шоев Нематлон Султонович дар мавзӯи “Масъалаи маргиналият ҳамчун зуҳуроти иҷтимоӣ дар ҷомеаи муосири Тоҷикистон” оид ба дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои сотсиологӣ аз рӯи ихтисоси 22.00.04 – Сохтори иҷтимоӣ, ниҳодҳо ва равандҳои иҷтимоӣ барои экспертизаи марҳилаи навбатӣ ба шӯрои олимони факултети фалсафаи Дошишгоҳи миллии Тоҷикистон пешниҳод карда шавад.

ХУЛОСА

Оид ба тадқиқоти диссертационии Шоев Н.С.

Мубрамияти мавзӯи тадқиқот дар он зоҳир мегардад, ки зуҳуроти маргиналият ҳамаи давру замон дар низомҳои иҷтимоии устувору ноустувор вуҷуд дошт ва вуҷуд дорад, зоро ҳар як шахс дар ҷамъият нақшу вазифаҳои зиёдеро иҷро мекунад ва вобаста ба ҳолатҳои гуногуни ҳаёту фаъолият ба зуҳуроти маргиналият дучор мегардад.

Дар илми сотсиология зери мағҳуми “маргинал” одамон ва умумиятҳои иҷтимоие фаҳмида мешаванд, ки нишонаҳои ин ё он гурӯҳи ба онҳо тааллуқдоштаро аз даст додааст ва нишонаҳои гурӯҳи дигарро ҳанӯз аз худ накардааст ва ё тарзи рафтор ва низоми арзишҳояшон аз рафтор ва арзишҳои қабулшуда ва маъмули ҷомеа фарқ мекунанд. Дар давраи гузариш ва раванди дигаргуниҳои кулии ҷомеа аксарияти аҳолӣ дар байни зуҳуроти наву кӯҳна дармемонанд, ба шароитҳои нави иҷтимоию иқтисодии ҷомеа мутобиқ шуда наметавонанд ва ба маргинал табдил меёбанд.

Маргиналиятро ҳамчун зуҳуроти ҳаробсозандо манғӣ ва барои ҷомеа нодаркор арзёбӣ намудан хато аст. Агар аз як тараф, раванди маргиналият, ки дар натиҷа фардҳои иҷтимоӣ мақом ва сатҳи зиндагиашонро аз даст медиҳанд, ба сохтори иҷтимоии анъанавии ҷамъият ҳатарнок ва ҳаробсозанд бошад, аммо аз ҷониби дигар бо сабаби нерӯи созанда, эҷодкорона ва захирай ташаккулёбии муносибатҳои нави иҷтимоӣ доштанаш амали рӯзмаари ҷамъиятро таъмин менамояд. Маргиналиятро сарчашмаи ба таври нав назар намудан ба воқеияти иҷтимоӣ, шакли ғайримаъмулии эҷодкорию навоварӣ номидан мумкин аст.

Дар Тоҷикистони муосир низ дигаргуниҳои иҷтимоию иқтисодӣ ва сиёсӣ босуръат идома дорад, раванди ҷойивазнамоии амудии шаҳрвандон, муҳоҷират, шаҳришавӣ, тағйирёбии меъёрҳо ва арзишҳои иҷтимоӣ, омехташавии ҳуввиятҳои зиёди иҷтимоӣ аз ҷумлаи ҳодисаҳое ба ҳисоб мераванд, ки дар навбати худ ба пайдоиши як қатор раванду зуҳуроти иҷтимоӣ, аз ҷумла маргиналшавии аҳолӣ боис мегарданд.

Маргиналият зухуроти табиӣ аст, аммо зиёд шудани намояндагонаш ва ба меросӣ табдил ёфтани арзишҳои он барои ҷомеа ҳатар дорад, зеро гурӯҳҳои маргиналӣ тартибот ва арзишҳои иҷтимоӣ-иқтисодии ҷомеаро намепазиранд. Аксарияти намояндагони гурӯҳҳои маргиналӣ сафи гурӯҳҳои ҷинояткор, бе қасбу ихтисос, камбизоат, бекор ва амсоли инро пурра менамоянд.

Шиддат гирифтани раванди маргиналшавӣ дар Тоҷикистони мусир зарурати ҳамаҷониба таҳқиқ гардидан зухуроти маргиналият, сабабҳои пайдоиш, оқибатҳои мусбию манғӣ ва роҳҳои ҳалли онро ба миён овардааст. То ба ҳол аз тарафи олимони тоҷик дар бораи ин зухуроти иҷтимоӣ ягон тадқиқоти васеи илмии фарогир гузаронида нашудааст. Аз ин рӯ, омӯзиши масаъалаи маргиналият аҳамияти қалони илмӣ-таъриҳӣ ва иҷтимоӣ дорад.

Асосҳои методологии тадқиқоти диссертационӣ. Дар доираи тадқиқоти мазкур методҳои умумиилмӣ ва маҳсуси диалектикаӣ, таҳлили мантиқиу муқоисавӣ, шарҳдиҳӣ, умумиятдиҳӣ, принсипи таърихият ва равишҳои институтсионалӣ истифода шудаанд. Ҳамзамон ҳангоми омӯзиши мавзӯи рисолаи илмӣ аз методҳои таҳқиқоти сотсиологӣ, мисли таҳлили ҳуҷҷатҳо, мушоҳида, муқоиса, пурсиши сотсиологӣ вадеъ истифода бурда шудаанд. Инчунин, ба сифати манбаи иттилоот адабиёти илмӣ ва таълимӣ, натиҷаҳои тадқиқотҳои сотсиологӣ, ҳуҷҷатҳои расмӣ, мақолаҳо ва маводҳои интернетӣ ва дигар сар查ашмаҳои илмӣ баромад намуданд.

Заминаҳои эмпирикии тадқиқоти диссертациониро тадқиқотҳои сотсиологии дар заминаи кафедраи сотсиологияи факултети фалсафаи Дошишгоҳи миллии Тоҷикистон ва шуъбаи сотсиологияи Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳукуки Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон гузаронидашуда, инчунин маълумоти Агентии омори назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, санадҳои меъёри-ҳукуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва далелҳои мансуб ба адабиёти илмии соҳа ташкил медиҳанд. Коркард ва таҳлили натиҷаҳои тадқиқотҳои сотсиологии гузаронидашуда, ки дар онҳо методҳои сотсиологии сифатӣ ва миқдорӣ истифода шудаанд, тавассути методҳои коркарди оморӣ ва барномаҳои маҳсуси компютерӣ ба амал бароварда шуд.

Соҳаи тадқиқот. Мавзӯъ ва мазмуни диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси Шӯрои диссертационии 6D КОА-005 – 6D050100 Сотсиология барои дарёftи дараҷаи илмии номзади илмҳои сотсиологӣ аз рӯи ихтисоси 22.00.04 – Соҳтори иҷтимоӣ, ниҳодҳо ва равандҳои иҷтимоӣ мувофиқат менамояд.

Навғониҳои илмии тадқиқоти диссертационӣ. Диссертатсияи мазкур нахустин тадқиқоти бунёдии илмӣ оид ба маргиналият ҳамчун зухуроти иҷтимоӣ мебошад, ки дар ҷанбаҳои зерин таҷассум ёфтааст:

- аввалин маротиба дар Тоҷикистон мағҳуми “маргиналият” вобаста ба шароитҳои иҷтимоӣ, иқтисодӣ ва фарҳангӣ мавриди таҳлилу баррасӣ қарор гирифт ва равишҳои илмии омӯзиши ин зуҳуроти иҷтимоӣ нишон дода шуд;
- хусусиятҳои зуҳуроти маргиналият, сохтор, таснифот ва аломатҳои он вобаста ба ҳолати имрӯзаи сохтори иҷтимоии ҷомеаи Тоҷикистон ва ҷомеаи дигаргуншаванда нишон дода шуд;
- аввалин маротиба хусусиятҳои ҳос ва шаклҳои зоҳиршавии зуҳуроти маргиналият дар раванди рӯзафзуни шаҳришавии Тоҷикистон мавриди омӯзиш қарор гирифт. Дар рафти тадқиқот муайян гардид, ки як омили ташаккули раванди маргиналшавии аҳолӣ раванди шаҳришавӣ ба ҳисоб меравад;
- дар рафти тадқиқот сабабҳо, омилҳо ва шароитҳои ташаккулёбии маргиналшавии аҳолӣ, аз ҷумла гурӯҳҳои ҷавонон муайян карда шуд. Маълум карда шуд, ки омилҳои асосии шиддат гирифтани раванди маргиналшавии аҳолӣ дар Тоҷикистон, пеш аз ҳама раванди муҳочирати меҳнатӣ, шаҳришавӣ, бекорӣ, ҷойивазкунии иҷтимоии амудии болораванда ва поёнраванда, пешрафти технологияи коммуникатсионӣ, раванди ҷаҳонишавӣ, афзудани нобаробарии иҷтимоӣ ва ғайраҳо мебошанд;
- ҳангоми таҳқиқи масъалаи тадқиқотӣ оқибатҳо ва ҷиҳатҳои мусбию манғӣ, созандаю ҳаробкунандаи зуҳуроти маргиналият нишон дода шуд. Муайян гардид, ки маргиналшавии сартосарии аҳолӣ боиси афзоиши пассивии иҷтимоӣ, ҳудбаҳодиҳии паст, пессимизм, паст гардидани ҳисси ватандӯстӣ, ҳуввияти миллӣ ва авҷ гирифтани рӯҳияи экстремистӣ мегардад;
- дар натиҷаи тадқиқот механизмҳо ва стратегияҳои танзимнамоӣ ва паст намудани таъсири манғии маргиналшавии аҳолӣ ба сохтори иҷтимоии ҷомеа баррасӣ гардида, дар шакли тавсияҳо пешниҳод карда шуданд.

Аҳамияти назариявии натиҷаҳои тадқиқоти диссертационӣ дар он зоҳир мегардад, ки мавод, ҳулосаҳо ва тавсияҳои рисолаи номзадиро ҳангоми кор карда баромадани сиёсати иҷтимоии давлатӣ оид ба ҳалли масъалаҳои иҷтимоии ҷомеа, муайян намудани гурӯҳҳои маргиналий дар Тоҷикистон, пешгирии маргиналшавии аҳолӣ, танзими масъалаҳои иҷтимоии муҳочирони меҳнатӣ, ҳифзи иҷтимоии шахсони маргинал ва таҳқиқи минбаъдаи зуҳуроти маргиналият истифода бурдан имконпазир мебошад. Омӯзиши маводи рисолаи номзадӣ барои муайян, баҳогузорӣ ва пешбинӣ кардани раванди минбаъдаи падидаи маргиналият ва шаклҳои зоҳиршавии он, инчунин пешгирии таъсири манғии маргиналият ва самаранок истифода кардани ҷиҳатҳои мусбии ин падидаи иҷтимоӣ манфиатовар буда метавонад.

Аҳамияти амалии тадқиқоти диссертационӣ дар он ифода меёбад, ки натиҷаҳои тадқиқоти диссертационро ҳамчун маводи иловагӣ ҳангоми таълими курсҳои “Тағйироти иҷтимоӣ”, “Сотсиологияи оила”, “Глобализацияи иҷтимоӣ”, “Сотсиологияи шаҳс” ва «Сотсиологияи қаҷрафтории иҷтимоӣ» васеъ истифода бурдан мумкин аст. Муҳаққиқон ҳангоми гузаронидани тадқиқотҳои сотсиологӣ, навиштани рисолаҳои номзадӣ, магистрӣ ва дипломии ба ин масъала даҳлошта аз натиҷаҳои ин рисолаи диссертационӣ истифода бурда метавонанд.

Саҳми шаҳсии довталаби дарёфти дараҷаи илмӣ. Саҳми шаҳсии муаллифи диссертасия бо сатҳи навғонии илмии диссертационӣ, нуктаҳои илмӣ, ки ба ҳимоя пешниҳод мешаванд, мақолаҳои илмӣ, маърӯзаҳо дар конференсияҳои илмӣ-амалӣ, инчунин дар иштирок ва гузаронидани тадқиқотҳои сотсиологӣ тасдиқ карда мешаванд.

Муҳаққиқ шаҳсан дар тадқиқотҳои сотсиологӣ иштирок намуда, аз натиҷаҳои бадастомадаи ин тадқиқотҳо дар навиштани диссертасияи номзадии худ самаранок истифода бурдааст.

ТАВСИЯИ ДИССЕРТАСИЯ БА ҲИМОЯ

Диссертасия Шоев Н.С. тадқиқоти илмии мустақилона ва пурра анҷомёфта ба ҳисоб рафта, аҳамияти назариявӣ ва амалӣ дорад, бо мубрамият ва навғонихо фарқ менамояд. Мақсад ва вазифаҳое, ки диссертант дар назди худ гузоштааст, иҷро гардидаанд ва натиҷаҳою ҳулосаҳои бадастомада асоснок мебошанд. Натиҷаҳои илмӣ-назариявӣ ва амалии диссертасияи барои кормандони илмӣ муфид ва муҳим буда метавонанд. Муаллиф ҳангоми навиштани диссертасия донишҳои амиқи таҳассусӣ, маҳорати истифодаи методҳои муосири таҳлилномоӣ, қобилияти баланди мустақилона гузаронидани тадқиқоти илмиро нишон додааст. Корҳои нашрнамуда ва автореферати муаллиф мазмуну мундариҷаи асосии диссертасияро инъикос менамоянд.

Диссертасияи Шоев Неъматҷон Султонович дар мавзӯи “Масъалаи маргиналият ҳамчун зухуроти иҷтимоӣ дар ҷомеаи муосири Тоҷикистон” ба талаботҳое, ки КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба диссертасияи номзадӣ муқаррар намудааст, ҷавобғӯ буда, мазмуни он ба ихтисоси 22.00.04 – Соҳтори иҷтимоӣ, ниҳодҳо ва равандҳои иҷтимоӣ мувофиқат менамояд.

ҚАРОР КАРДА ШУД:

1. Диссертасияи Шоев Неъматҷон Султонович дар мавзӯи “Масъалаи маргиналият ҳамчун зухуроти иҷтимоӣ дар ҷомеаи муосири Тоҷикистон” оид ба дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои сотсиологӣ аз рӯи ихтисоси 22.00.04 – Соҳтори иҷтимоӣ, ниҳодҳо ва равандҳои иҷтимоӣ (роҳбари илмӣ, н.и.ф., дотсент Баҳромбеков В.А.). дуруст барасмият дароварда шудааст ва барои

экспертизаи марҳилаи навбатӣ ба шӯрои олимони факултети фалсафаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон пешниҳод карда шавад.

Раиси маҷlis: мудири кафедраи сотсиологияи факултети фалсафаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон номзади илмҳои фалсафа, дотсент

Миров Ф.С.

Котиби маҷlis: асистенти кафедраи

Муҳаммадқодири Н.

